

II.ÚS 2007/20 ze dne 5. 3. 2021

K nakládání s listinami zajištěnými v rámci prohlídky advokátní kanceláře

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu
Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Ludvíka Davida (soudce zpravodaj), soudkyně Kateřiny Šimáčkové a soudce Davida Uhlíře ve věci ústavní stížnosti stěžovatele H. H., advokáta, právně zastoupeného doc. JUDr. Tomášem Gřivnou, Ph.D., advokátem se sídlem Revoluční 1044/23, Praha 1 - Staré Město, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 18. 5. 2020 sp. zn. Nt 901/2019 a jinému zásahu Městského soudu v Praze v řízení vedeném pod sp. zn. Nt 901/2019 a řízení následujícím, spojené s návrhem na odklad vykonatelnosti napadeného usnesení a vydání předběžného opatření, za účasti Městského soudu v Praze, jako účastníka řízení, a 1/ Obvodního soudu pro Prahu 9, 2/ Městského státního zastupitelství v Praze a 3/ České advokátní komory, zastoupené JUDr. Petrem Čápem, advokátem se sídlem Zámek Dobříš 1, Dobříš, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 18. 5. 2020 sp. zn. Nt 901/2019 byla porušena základní práva stěžovatele na listovní tajemství, na právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost, na soudní ochranu a na veřejné projednání jeho věci v jeho přítomnosti tak, aby se mohl vyjádřit, zaručená čl. 13, čl. 26 odst. 1, 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 18. 5. 2020 sp. zn. Nt 901/2019 se proto ruší.

III. Městskému soudu v Praze se zakazuje, aby pokračoval v porušování práv stěžovatele, a přikazuje se mu, aby obnovil stav před porušením tím, že k rozhodnutí o návrhu na nahrazení souhlasu zástupce České advokátní komory podanému v řízení sp. zn. Nt 901/2019 nebude přihlížet a nosiče dat, ohledně nichž byl návrh podán, vrátí bezodkladně České advokátní komoře.

Odůvodnění

I.

Rekapitulace rozhodných skutečností

1. Ústavnímu soudu byl dne 17. 7. 2020 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen "zákon o Ústavním soudu"), prostřednictvím něhož se stěžovatel domáhá zrušení shora uvedeného rozhodnutí a vyslovení protiústavnosti postupu Městského soudu v Praze ve věci sp. zn. Nt 901/2019. Stěžovatel je přesvědčen, že napadeným rozhodnutím i postupem soudu bylo zasaženo do jeho základních práv a svobod, konkrétně do práva na listovní tajemství zaručeného čl. 13 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina"), práva podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost zaručeného čl. 26 odst. 1 Listiny, práva na soudní ochranu a spravedlivý proces zaručeného čl. 36 Listiny, práva na právní pomoc zaručeného čl. 37 odst. 2 Listiny a práva na veřejné projednání věci v jeho přítomnosti tak, aby se mohl vyjádřit, zaručeného čl. 38 odst. 2 Listiny.

2. Stěžovatel v ústavní stížnosti uvedl, že je advokátem, zapsaným v seznamu České advokátní komory (dále jen "ČAK") pod evidenčním číslem XY. Dne 23. 10. 2019 byla v bytě stěžovatele na adrese X, provedena na základě příkazu soudkyně Obvodního soudu pro Prahu 9 sp. zn. 20 Nt 2040/2019 ze dne 17. 10. 2019 domovní prohlídka. Tato domovní prohlídka byla vykonána v souvislosti s řízením vedeným u Celní správy České republiky, Generálního ředitelství cel, pod sp. zn. GŘC-241/TČ-2018-835230. Toto řízení je vedeno pro podezření ze spáchání trestného činu zkrácení daně, poplatku nebo podobné povinné platby ve smyslu § 240 odst. 1, odst. 3 písm. a) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen "trestní zákoník"). V tomto řízení je podezřelou mimo jiné i A. H., manželka stěžovatele a zároveň též advokátní koncipientka v advokátní kanceláři stěžovatele, která má v současné době přerušenu výkon koncipientké praxe z důvodu péče o dítě. Stěžovatel již při prvním výslechu před začátkem domovní prohlídky upozornil zasahující policisty, že je advokátem, že v daném bytě vykonává advokacii a že se v bytě nacházejí listiny a elektronika obsahující skutečnosti, na které se vztahuje povinnost mlčenlivosti advokáta. V reakci na to byl přivolán

Zdroj: NALUS - databáze rozhodnutí Ústavního soudu

zástupce České advokátní komory Mgr. Petr Svoboda (dále jen "zástupce ČAK") a následně došlo k dobrovolnému vydání listin, které stěžovatel označil za nesouvisející s jeho advokátní praxí, s čímž zástupce ČAK souhlasil.

3. Zbylé listiny, které stěžovatel označil jako podléhající povinnosti mlčenlivosti, byly dále vyříděny zástupcem ČAK, kdy u některých těchto listin zástupce ČAK neudělil policejnímu orgánu souhlas s tím, aby se s jejich obsahem seznámil. Učinil tak s odůvodněním, že tyto listiny zachycují právní službu ve smyslu § 1 odst. 2 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů (dále jen "zákon o advokacii") a vztahuje se na ně tedy povinnost mlčenlivosti advokáta. Obdobně pak bylo postupováno i ve vztahu k zajištěné elektronice, kdy zástupce ČAK rovněž neudělil policejnímu orgánu souhlas k seznámení se s daty na elektronických nosičích, které byly využívány i pro pracovní účely a jako takové rovněž musí obsahovat skutečnosti, na něž se povinnost mlčenlivosti advokáta vztahuje. Policejní orgán tak pořídil bitové kopie, a tyto spolu s ostatními listinami, u nichž nebyl dán souhlas zástupce ČAK k seznámení se s jejich obsahem, zapečetil a odevzdal zástupci ČAK.

4. Opatřením soudce Obvodního soudu pro Prahu 9 sp zn. 20 Nt 7008/2019 ze dne 4. 11. 2019 bylo navrženo, aby byl rozhodnutím soudce Městského soudu v Praze ve smyslu § 85b odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen "trestní řád"), nahrazen souhlas zástupce ČAK se seznámením se policejního orgánu s obsahem listin, nacházejících se v prostorách, v nichž advokát vykonává advokacii, a to konkrétně listin a bitových kopií specifikovaných v tomto opatření s tím, že tyto listiny údajně neobsahují skutečnosti, na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti advokáta. Návrh ze dne 4. 11. 2019 byl Městskému soudu předložen dne 5. 11. 2019. Soudkyně Městského soudu v Praze o návrhu rozhodla dne 18. 5. 2020 při veřejném zasedání za přítomnosti státní zástupkyně, zástupce ČAK, znalce, obhájce, prověřované osoby H. i stěžovatele jako dotčené osoby tak, že částí výroku pod písm. A) u zajištěných listin návrh podle § 85b odst. 9 trestního řádu zamítla a částí výroku pod písm. B) u zajištěných bitových kopií postupem podle § 85b odst. 3 trestního řádu s odkazem na § 89 odst. 9 trestního řádu nahradila souhlas zástupce ČAK k seznámení se policejního orgánu s obsahem vybraných dat uložených na bitových kopiích pevných disků. Současně uložila soudnímu znalci Ing. J. Kothánkovi, Ph.D., aby podle v napadeném usnesení jmenovaných klíčových slov takto předložená data popsal, nalezl v předaných souborech a zadokumentoval s tím, že znalecký posudek musí obsahovat pouze soubory a informace vztahující se k uvedeným klíčovým slovům. Pro splnění úkolu vymezil soud znalci zkoumání v datových nosičích časového rozmezí od 20. 3. 2018 do 23. 10. 2019. V protokole o veřejném zasedání ze dne znalec závěrem uvedl, že po zpracování posudku předané bitové kopie pevných disků zapečetil a znalecký posudek s údaji předá soudu. Při veřejném zasedání byl vyslechnut znalec, obhájce navrhl zamítnutí návrhu, totéž učinil zástupce ČAK i stěžovatel, H. se připojila k návrhu svého obhájce.

II.

Námítky stěžovatele

5. Základní důvod porušení ústavně garantovaných práv stěžovatel spatřuje v tom, že soudkyně Městského soudu v Praze se vůbec nezabývala obsahem bitových kopií pevných disků, u kterých nahradila souhlas zástupce ČAK, a které bez jakéhokoli zkoumání jejich obsahu předala znalci, aby ten pomocí klíčových slov vybral relevantní data a tato rovnou poskytl policejnímu orgánu. Bitové kopie ze své podstaty neumožňují laikovi číst v jejich obsahu, což ostatně plyne již ze způsobu, jakým soudkyně dále uložila znalci, aby data obsažená v bitových kopiích zpracoval. Obsah dat uložených v bitových kopiích tak nemohl v tomto řízení být nijak přezkoumán po jejich obsahové stránce, a nemohla být tak zodpovězena ani otázka, zda se dat na nich obsažených týká povinnost advokátní mlčenlivosti, která je předmětem tohoto řízení. Stěžovatel v této souvislosti odkazuje na náleze Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 889/13, v němž se Ústavní soud zabýval právě otázkou přezkumu obsahu zajištěné elektroniky (mobilní telefony). Z citovaného nálezu Ústavního soudu podle stěžovatele plyne, že postup podle § 85b trestního řádu vyžaduje přiměřenou míru pečlivosti, a tato pečlivost vyžaduje určitý čas. Pokud se pak v řízení zkoumají elektronická data, je soudce povinen před rozhodnutím zajistit zpřístupnění dat na zajištěných nosičích. V případě stěžovatele se soudkyně s obsahem bitových kopií vůbec neseznámila a rozhodla tak zjevně bez znalosti jejich obsahu, neboť data z těchto bitových kopií nebyla žádným způsobem extrahována či zpracována a soudkyně tak objektivně vzato nemohla mít možnost posoudit, jaké dokumenty se na předmětných pevných discích, respektive jejich bitových kopiích nacházejí, a zda tyto dokumenty podléhají povinnosti mlčenlivosti či nikoli.

6. Stěžovatel dále namítá, že bylo porušeno i jeho právo na řádný výkon advokacie, spadající pod právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost ve smyslu čl. 26 odst. 1 Listiny. Porušení tohoto základního práva podle něj vyplývá z faktu, že jsou způsobem odporujícím zákonu zadržovány listiny a věci, nezbytné k výkonu advokacie, a rovněž z toho, že je s nimi nakládáno způsobem, který neodpovídá standardům na jejich zabezpečení.

7. Podle přesvědčení stěžovatele jsou úvahy, kterými se soudkyně při vydání napadeného usnesení řídila, zjevně nesprávné, neodpovídající samé podstatě tohoto řízení, a rovněž zcela nepřezkoumatelné, neboť jejich odůvodnění absentuje. Jedná se přitom o rozhodnutí z ústavněprávního hlediska nepochybně zásadní, neboť ochrana poskytovaná třetím osobám pomocí institutu advokátní mlčenlivosti je nedílnou součástí právního státu.

8. Stěžovatel dále namítá, že je jako advokát v postavení osoby dotčené a takové osobě svědčí ve smyslu § 35 odst. 1 trestního řádu právo vyjádřit se k návrhu, který se jí týká. Toto právo stěžovatele však nebylo respektováno a byla mu upřena možnost vyjádřit se k návrhu jako takovému a fakticky i právo konečného návrhu.

9. Stěžovatel zároveň poukazuje na fakt, že v tomto druhu řízení nejsou zasažena toliko práva stěžovatele samotného, ale i širokého okruhu třetích osob, kterým jako advokát poskytuje právní služby a kterým je garantováno, že informace jimi advokátovi svěřené jsou ve zvláštní míře chráněny, a to i před orgány činnými v trestním řízení. Tento blíže nekonkretizovaný okruh osob skrze stěžovatele - advokáta čerpá právo na právní pomoc ve smyslu čl. 37 odst. 2 Listiny. Těmto osobám přitom v takto specifickém typu řízení není dán žádný prostředek k ochraně tohoto jejich práva, přičemž tyto osoby ani nemají reálnou možnost zásah do svých práv zjistit.

10. Za protiústavní považuje stěžovatel také následný postup orgánů činných v trestním řízení, spočívající v předání listin, o kterých bylo výše uvedeným způsobem rozhodnuto, ke znaleckému zkoumání a dále pak již přímo orgánům činným v trestním řízení, které se tak s jejich obsahem budou moci seznámit.

III.

Vyjádření účastníků řízení

11. K obsahu ústavní stížnosti se vyjádřili účastník i vedlejší účastníci řízení.

12. Městský soud v Praze uvedl, že ve věci podezřelý A. H. byl napadeným rozhodnutím nahrazen souhlas ČAK se seznámením se s obsahem dat uložených na bitových kopiích, pořízených v průběhu domovní prohlídky v bytě podezřelý, který užívá i stěžovatel jako její manžel. Souhlas byl nahrazen jen ve vztahu k datům, která byla určena zájmovými hesly na základě výsledků prověřování rozsáhlé daňové trestné činnosti. Páchání trestné činnosti není výkonem advokacie a takovému jednání nelze přiznat ochranu institutu mlčenlivosti advokáta. V rámci veřejného zasedání u Městského soudu v Praze byla zachována rovnost stran. Soudní znalec pověřený zpracováním znaleckého posudku je ze zákona vázán povinností mlčenlivosti. Návrh Obvodního soudu pro Prahu 9 ze dne 4. 11. 2019 sp. zn. 20 Nt 7008/2019 byl přezkoumán a k doplnění informací si soudkyně vyžádala prověřovací spis GRC V8/2019-75.2, aby zjistila odůvodněnost povolení domovní prohlídky a návrhu na nahrazení souhlasu ČAK u podezřelý a informace k dalšímu postupu. V dané věci se jedná o specifické úkony tzv. předpřípravného a přípravného řízení. A. H. je toliko osobou podezřelou a stěžovatel osobou dotčenou. Jejich práva k nahlížení do spisu jsou limitována § 65 trestního řádu. Postavení podezřelý osoby a osoby dotčené jsou rozdílná. Dosud bylo zahájeno trestní řízení nikoli proti podezřelý, ale pouze proti její matce a dalším osobám.

13. K námitkám stěžovatele ohledně procesního postupu soudkyně v rámci veřejného zasedání soud uvedl, že se soudkyně řídila posledním nálezem Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 702/2017 ze dne 22. 10. 2019, zákonem o advokacii a ustanoveními trestního řádu. Při znalosti spisového materiálu a slyšení procesních stran nebyl problém učinit závěr pod bodem A) napadeného rozhodnutí i vytipovat zájmová hesla - klíčová slova a zadat bitové kopie znalci ke zpracování znaleckého posudku.

14. ČAK ve svém vyjádření uvedla, že soud postupoval v rozporu s judikaturou, jež se vztahuje k § 85b trestního řádu. Soudkyně porušila princip jednoznačně definovaný v nálezu Ústavního soudu III. ÚS 702/17, v němž bylo stanoveno, že s obsahem listin zajištěných při prohlídce prostor, v nichž advokát vykonává advokacii, je možné

se seznamovat výlučně v průběhu veřejného zasedání nařízeného za tímto účelem. Dalším zásadním porušením ochrany důvěrnosti informací, na něž se vztahuje povinnost advokátní mlčenlivosti, bylo poskytnutí zajištěných bitových kopií elektronických dat znalci k prostudování mimo veřejné zasedání.

15. Soudkyně ve věci stěžovatele podle ČAK vědomě ohrozila důvěrnost informací poskytnutých klientem advokátovi, neboť před předáním bitových kopií znalci ve veřejném zasedání nezjišťovala, zda neobsahují skutečnosti, na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti dle § 21 zákona o advokacii. Za zcela rozpornou se smyslem řízení o návrhu podaném dle § 85b odst. 3 až 5 trestního řádu považuje ČAK argumentaci v odůvodnění napadeného usnesení, z níž lze dovodit, že soudkyně posuzovala, zda listiny jsou či nejsou významné pro činnost policejního orgánu. V řízení o nahrazení souhlasu zástupce ČAK musí soud zvažovat pouze to, zda je v každé jednotlivé listině zachyceno právní jednání či pokyn klienta, ohledně nichž je advokát povinen zachovat mlčenlivost. Smyslem rozhodování soudu v této věci není zjištění, zda je příslušná listina důležitá pro trestní řízení, nýbrž zda obsahuje informace chráněné povinností mlčenlivosti advokáta.

16. Městské státní zastupitelství v Praze ve svém vyjádření zdůraznilo, že souhlas byl soudem nahrazen jen ve vztahu k datům, která byla určena klíčovými slovy, a data měla být znalcem vybrána podle těchto klíčových slov. Tato klíčová slova byla určena na základě dosavadních výsledků prověřování daňové trestné činnosti. Jednalo se o vymezení společností, které jednak ve svých daňových přiznáních uplatňovaly fiktivní faktury, a dále pak o společnosti, které těmto společnostem tyto fiktivní faktury poskytovaly. Dále pak se jednalo o identifikační čísla těchto společností a jejich kontaktní emaily, které byly získány v průběhu prověřování (byly například uváděny pro komunikaci s finančními úřady či nalezeny na webových stránkách příslušných společností). Obecně platí, že páčání trestné činnosti není výkonem advokacie a takovému jednání nelze přiznat ochranu prostřednictvím institutu povinnosti mlčenlivosti advokáta. Omezením dat pomocí klíčových slov z okruhu podezřelých právnických potažmo fyzických osob (emailové adresy zástupců společností) dal soud najevo, že pokud budou nalezena data týkající se těchto podezřelých společností (krátících daně, či krácení daní poskytujících podklady), pak tato data nejsou chráněna institutem mlčenlivosti advokáta, neboť se jedná o páčání trestné činnosti (podezření z páčání trestné činnosti je v dané fázi řízení dostatečně silné a odůvodněné), a proto vůči těmto datům byl nahrazen souhlas zástupce ČAK. Pokud v rámci znaleckého zkoumání budou nalezena data (v podstatě listiny v elektronické podobě), pak se s takovými daty/listinami může policejní orgán seznámit. V dané fázi řízení existuje dostatečně odůvodněné podezření, že prostřednictvím takto selektovaných dat/listin mohlo docházet k páčání trestné činnosti, a pak se na taková data/listiny nemůže vztahovat institut mlčenlivosti advokáta. Byť se tedy soud následně s vyselektovanými daty neseznámil, mohl rozhodnout tak, jak učinil, neboť okruh dat vymezil právě klíčovými slovy, která vyplynula z prověřování.

17. Městské státní zastupitelství dále akcentovalo, že domovní prohlídka v bytě stěžovatele a jeho manželky, podezřelá H., byla nařízena, neboť existovalo důvodné podezření, že se zde nacházejí věci důležité pro trestní řízení. Bylo specifikováno, jaké věci mají být předmětem domovní prohlídky a čeho se týkají (zájmových společností). Domovní prohlídka byla nařízena pro důvodné podezření z trestné činnosti, konkrétně z trestné činnosti daňové, páchané zájmovými společnostmi, resp. osobami za tyto společnosti jednajícími a osobami, které poskytují k takovému jednání další součinnost. Městské státní zastupitelství se nedomnívá, že odůvodnění napadeného usnesení je nedostatečné do té míry, že by způsobovalo nepřezkoumatelnost takového rozhodnutí. Podstata rozhodnutí není v rozporu s žádným Ústavou a Listinou zaručeným právem či svobodou stěžovatele. V průběhu veřejného zasedání měli možnost se k věci vyjádřit jak podezřelá H., tak i zástupce ČAK a sám stěžovatel. Není tedy pravdou, že bylo zkráceno jeho právo na spravedlivý proces.

18. Vyjádření účastníků řízení bylo stěžovateli zasláno k replice. Ten svého práva podat repliku využil a v ní se k argumentaci účastníků vyjádřil, v podstatě však s obsahem odpovídajícím tvrzením v ústavní stížnosti.

IV.

Procesní předpoklady projednání návrhu

19. Ústavní soud shledal procesní předpoklady pro věcné projednání ústavní stížnosti za splněné. S ohledem na obsah ústavní stížnosti, přiložených listin i vyjádření stran dospěl Ústavní soud k závěru, že není nutné nařizovat ústní jednání, neboť od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

V.

Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

V. a/ Obecná východiska

20. Ústavní soud přezkoumal napadené rozhodnutí i postup Městského soudu v Praze a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

21. Při rozhodování o věci přihlédl Ústavní soud zejména k následujícím východiskům. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. též § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Směřuje-li ústavní stížnost proti rozhodnutí vydanému v soudním řízení, není samo o sobě významné, je-li namítána jeho věcná nesprávnost; Ústavní soud není součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy) a není ani povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Jeho pravomoc je založena výlučně k přezkumu z hlediska dodržení ústavnosti, tj. zda v řízení, včetně rozhodnutí v něm vydaného, nebyla dotčena práva a svobody jeho účastníků, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé.

22. Problematice mlčenlivosti advokáta se Ústavní soud věnuje kontinuálně. Považuje ji za základní předpoklad pro poskytování právní pomoci v demokratickém právním státě. Profesionální mlčenlivost a její dodržování advokátem musí požívat příslušné ochrany zejména v situacích, kdy může být ohrožena, jako jsou právě prohlídky u advokáta prováděné (též) podle § 85b trestního řádu. Prolomit mlčenlivost advokáta přitom může znamenat zásah jak do zákonem daných povinností a práv advokáta souvisejících s výkonem jeho povolání, tak do práv jeho klientů. Soud rozhodující o návrhu na nahrazení souhlasu zástupce ČAK, umožňujícího seznámení orgánů veřejné žaloby s věcmi zajištěnými při prohlídce advokátní kanceláře, je jednak v postavení státního orgánu, jemuž je při zájmu státu na vedení konkrétního trestního řízení zvláště uložena povinnost ochrany základních práv a svobod (čl. 4 Ústavy), jednak v postavení ochránce fakticky neznámé skupiny osob, jež skrze mlčenlivost advokáta čerpají základní právo na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny [pozn. - zvýraznil, shodně i v bodech 23, 26, ÚS; obsahově obdobně též viz nálezy Ústavního soudu ze dne 28. 8. 2009 sp. zn. II. ÚS 2894/08 (N 191/54 SbNU 361) a ze dne 25. 11. 2010 sp. zn. II. ÚS 889/10 (N 237/59 SbNU 405)]. Advokáti v demokratickém právním státě vykonávají zásadní úlohu spočívající v obhajobě stran sporu v soudním řízení, kterou by nebyli schopni zajistit, kdyby nemohli zaručit důvěrnost výměny informací (srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva č. 12323/11 ze dne 6. 12. 2012 ve věci Michaud proti Francii). Výkon profese advokáta totiž vychází z důvěrného vztahu mezi advokátem a klientem a z důvěry klienta v mlčenlivost advokáta [srov. např. nálezy Ústavního soudu ze dne 9. 7. 2015 sp. zn. IV. ÚS 799/15 (N 128/78 SbNU 37)]. Nejde proto o výsadu advokáta, která by měla založit jeho vynětí z obecně platného a závazného právního řádu, nýbrž jde o povinnost uloženou advokátovi v zájmu jeho klientů a pro jejich ochranu. Svým významem je tedy institut mlčenlivosti advokáta součástí práv na právní pomoc a na spravedlivý proces.

23. Jak ovšem Ústavní soud ve své judikatuře upozorňuje, institut mlčenlivosti advokáta nesmí být zneužíván k páčání trestné činnosti. V takovém případě nepožívá ochrany. Profesionální povinnost mlčenlivosti advokáta tak není nedotknutelná a může být za existence určitých okolností omezena. Podmínky, za kterých je tak možné učinit, určuje též § 85b trestního řádu upravující prohlídky v prostorách výkonu činnosti advokáta. Smyslem zákonné úpravy je mj. ochrana listin, které obsahují skutečnosti, na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti advokáta, a ochrana práv třetích osob, kterým advokát poskytuje právní služby. Rozhodování soudu o návrhu na nahrazení souhlasu zástupce ČAK s vydáním listin podle § 85b odst. 3 trestního řádu nemá za cíl stanovit, které ze zajištěných listin jsou důležité pro trestní řízení, v rámci něhož byla prohlídka advokátních prostor provedena, ale směřuje výlučně k posouzení toho, zda zajištěná listina obsahuje skutečnost, na kterou se vztahuje advokátova povinnost mlčenlivosti. Jen stran listin, u nichž povinnost mlčenlivosti není soudem shledána, může být souhlas zástupce ČAK nahrazen, a tyto následně předány orgánu vykonávajícímu úkony v daném trestním řízení pro obeznámení se s jejich obsahem.

24. Jak Ústavní soud uvedl v nálezu ze dne 22. 10. 2019 sp. zn. III. ÚS 702/17, ochranu advokátní povinnosti mlčenlivosti, jako primární smysl úpravy obsažené v § 85b trestního řádu, není možné opomíjet ani při výkladu zákonné úpravy způsobu nakládání se zajištěnými listinami, resp. nosiči informací, o jejichž (ne)vydání ještě nebylo rozhodnuto. Zpřísněný režim nakládání s nimi se uplatní od momentu jejich zajištění a pokračuje i po podání návrhu na nahrazení souhlasu zástupce ČAK až do právní moci rozhodnutí soudu o podaném návrhu. Z § 85b odst. 7 trestního řádu se podává, že soudce není oprávněn se seznámit se zajištěnými listinami dříve, než ve veřejném zasedání nařazeném pro tento účel. Soudce "projedná bez zbytečného odkladu návrh ve veřejném zasedání a Komore uloží, aby mu při něm předložila listiny, ohledně kterých se navrhovatel domáhá nahrazení souhlasu zástupce Komory k seznámení s jejich obsahem."

25. Pro úplnost se poznamenává, že podle § 85b odst. 12 trestního řádu se listinou rozumí jak písemnost či její část, tak i jiný nosič informací.

26. Ústavní soud se relevantní problematikou zabýval např. též v usneseních ze dne 20. 10. 2015 sp. zn. II. ÚS 3907/14 a ze dne 25. 11. 2015 sp. zn. I. ÚS 3905/14. V prvním z nich se uvádí, že seznam klíčových slov, poskytnutý policejním orgánem soudu pro zadání znalci za účelem elektronické selekce zájmových dat, slouží jako pomocné vodítko k vyčlenění - z enormního množství - těch dat, jež musí soud v řízení o nahrazení souhlasu zástupce ČAK přezkoumat. Ve druhém z usnesení se charakterizuje řízení podle § 85b trestního řádu jako sice nikoli typově kontradiktorní (jde o specifický postup v rámci přípravného řízení), ale provázené posílením ochrany nejdůležitějších práv a svobod jedince, jak bylo konstatováno již v nálezu ze dne 11. 12. 2013 sp. zn. I. ÚS 2208/13 (N 215/71 SbNU 517).

V. b/ Aplikace obecných východisek na posuzovaný případ

27. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá porušení těchto svých základních práv:

- právo na listovní tajemství zaručené čl. 13 Listiny,
- právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost zaručené čl. 26 odst. 1 Listiny,
- právo na soudní ochranu a spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny,
- právo na právní pomoc zaručené čl. 37 odst. 2 Listiny a
- právo na veřejné projednání věci v jeho přítomnosti tak, aby se mohl vyjádřit, zaručené čl. 38 odst. 2 Listiny.

28. K právu podle čl. 13 Listiny Ústavní soud uvádí, že v daném případě se soudkyně s obsahem bitových kopií neseznámila a ani reálně seznámit nemohla, neboť měla k dispozici pouze klíčová slova od policejního orgánu a bitové kopie od zástupce ČAK, jež posléze předala znalci. Rozhodla tak bez znalosti obsahu nosičů informací; přístupná ještě nemohla být ani verze textu znalce, zúžená podle klíčových slov. Data z bitových kopií nebyla totiž ještě žádným způsobem extrahována či zpracována a soudkyně tak objektivně nemohla mít možnost posoudit, jaké dokumenty se na předmětných pevných discích, respektive jejich bitových kopiích, nacházejí, a zda tyto dokumenty podléhají povinnosti mlčenlivosti, či nikoli. Došlo tak ke svévolnému výkladu otázky advokátní mlčenlivosti a neseznámení se se všemi zajištěnými věcmi, o kterých bylo následně rozhodnuto (soudkyně byla seznámena jen s těmi listinami sub A usnesení, u nichž souhlas ČAK nenahradila). Porušení práva stěžovatele na ochranu listovního tajemství podle čl. 13 Listiny je tak zcela evidentní, neboť orgánům činným v trestním řízení bylo skrze výrok B usnesení výslovně umožněno porušit tajemství písemností a záznamů uchovávaných v soukromí a dosud chráněných advokátní povinností mlčenlivosti. Jestliže soudkyně bez předchozího zkoumání předala bitové kopie znalci, aby ten sám na základě klíčových slov vyfiltroval pro předmětnou trestní věc relevantní data, a ta pak předal přímo - nebo snad prostřednictvím soudkyně, ale každopádně již bez veřejného zasedání - policejnímu orgánu, nelze tento postup považovat za ústavně konformní. V nálezu Ústavního soudu ze dne 25. 11. 2010 sp. zn. II. ÚS 889/10 (N 237/59 SbNU 405) se výslovně, v analogické věci obsahu mobilních telefonů, říká, že "obecný soud evidentně nedostál své povinnosti podrobně se seznámit se všemi listinami (mobilními telefony), které byly zajištěny v kanceláři advokáta, a jež mají být vydány orgánům veřejné žaloby jako důkazy v trestním řízení. Přezkum obecného soudu proto v daném případě nebyl efektivní ochranou práv všech dotčených osob. Aby totiž byl, tak by si obecný soud musel před rozhodnutím zajistit zpřístupnění dat na zajištěných mobilních telefonech, jak teprve následně učinil policejní orgán." Ústavní soud v citované věci proto shledal ústavní stížnost opodstatněnou s odůvodněním, že "obecný soud tím, že se řádně neseznámil se všemi věcmi zajištěnými při prohlídce advokátní kanceláře stěžovatele, především s mobilními telefony, na nichž mohly být údaje jiných klientů stěžovatele, vůči nimž měl povinnost mlčenlivosti, a tím, že svévolně vyložil otázku vzniku a trvání advokátní mlčenlivosti, porušil základní práva stěžovatele podle čl. 8 odst. 2, čl. 13 a čl. 26 odst. 1 Listiny".

29. Právo stěžovatele podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost, zakotvené v čl. 26 odst. 1 Listiny, bylo taktéž porušeno. Zde je nutno předeslat, že podle nastalých okolností případu jde v dané věci především o akcent na negativní závazek státu nezasahovat do jednotlivcov práva podnikat, tedy o důraz položený spíše na princip liberálního než sociálního státu (srov. opakovaně Wintr, J. Principy českého ústavního práva, 5. vydání. Praha: A. Čeněk, 2020, s. 171-174). Ústavní soud ostatně podpořil tento náhled na čl. 26 odst. 1 Listiny, tehdy k právu na svobodnou volbu povolání, již v nálezu ze dne 25. 10. 2016 sp. zn. II. ÚS 443/16 (N 200/83 SbNU 209), podrobně v bodech 26-29 a 41 a násl. Je tedy za vzniklého skutkového i právního stavu přijatelné podrobit předmětný zásah soudu do stěžovatelova základního práva podle čl. 26 odst. 1 Listiny testu proporcionality. Postup obecného soudu tu ovšem nemůže obstát již stran legality (či nejspíše v prvním kroku testu proporcionality - vhodnosti omezení), neboť soud opomněl v době rozhodování své oprávnění, ale současně i

povinnost se seznámit s obsahem listin (§ 85b odst. 1 trestního řádu), a tak nedostal své funkci chránit při rozhodování podle § 85b trestního řádu třetí osoby, resp. blíže neurčený okruh advokátových klientů (viz též bod 22 výše). Stěžovatel se navíc ocitl jako advokát v krajně obtížné situaci: jeho povinnost mlčenlivosti, jež měla chránit komunikaci s klienty včetně důvěrných sdělení, byla porušena v důsledku protiústavního postupu soudu, čímž se stal stěžovatel pro své klienty nedobrovolně spíše potenciálním ohrožením, než ochráncem jejich práv a oprávněných zájmů.

30. Porušení práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny je patrna z odůvodnění tohoto nálezu již počínajíc bodem 22, přičemž v popředí tu stojí nerespektování účelu řízení v podobě neseznámení se s obsahem nosičů informací při veřejném zasedání, což znamenalo nezákonné a protiústavní "předčasné" nahrazení souhlasu ČAK s podstatnou částí předmětu domovní prohlídky. Stran dalších komponentů spravedlivého procesu lze jen dodat, že napadené usnesení je též zčásti nepřezkoumatelné. V relaci ke skutečné podstatě věci je totiž odůvodněno s mimořádnou stručností - nechybí sice podrobná deskripce průběhu řízení včetně výstupů z domovní prohlídky, avšak akcentován je daleko spíše jen význam předmětných nosičů informací pro trestní řízení jako takové. Svědčí o tom stručná formulace v závěru usnesení (str. 10), podle níž dospěl soud ke svým závěrům studiem policejního spisu (a listin předložených zástupcem ČAK...) a nyní má policejní orgán k dispozici materiály k postupu podle § 158 trestního řádu.

31. Ústavní soud je nucen posuzovat v případech sofistikované hospodářské trestné činnosti zhusta problematiku nakládání s velkým množstvím (soubory) dat, jež jsou za účelem objasnění trestné činnosti předmětem dokazování. Samotný tento fakt však nesmí být překážkou kvality důkazního procesu v jakékoli fázi trestního řízení, a nesmí jím trpět ani řádná obhajoba. V již citovaném nálezu sp. zn. III. ÚS 702/17 se v bodě 35 praví: "Přibrání znalce za účelem selekce velkého souboru dat za pomoci klíčových slov je možné považovat za ústavně souladný způsob obeznámení se s informacemi pro posouzení jejich povahy z hlediska existence povinnosti mlčenlivosti k nim, i tato činnost znalce však musí být prováděna výlučně v průběhu veřejného zasedání, jelikož nosiče dat nemohou být před rozhodnutím o povaze informací na nich obsažených vydány nikomu, tj. ani znalci." Tyto závěry jsou z hlediska reálné možnosti naplnit znalecké zadání prakticky takřka nespílitelné; ostatně totéž zmínil již samotný znalec při veřejném zasedání, kdy odhadl dobu splnění svého úkolu (prováděného mimo jednací síň) v řádu měsíců (lhůta mu nebyla výrokově stanovena). V daných souvislostech lze přiznat relevanci též námitkám příslušného krajského soudu, státního zastupitelství a Ministerstva spravedlnosti ve věci III. ÚS 702/17, jež předestírají týž problém a hovoří také o nedostatcích zákona (body 7, 8, 15 citovaného nálezu). Pak by ovšem nesměřovalo k újmě procesní ekonomie, kdyby v nyní posuzované věci soudkyně odročila podle § 85b odst. 8 trestního řádu veřejné zasedání a po předložení znaleckého posudku v něm pokračovala. Nestalo-li se tak, pak musí Ústavní soud vzhledem k již učiněným závěrům konstatovat, že se stěžovatel, přítomný při veřejném zasedání, nemohl (k dispozici byla jen klíčová slova k nosičům informací, nikoli ještě data selektovaná znalcem pro soud k rozhodnutí) k věci řádně vyjádřit ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny.

32. Právo na právní pomoc, zaručené čl. 37 odst. 2 Listiny, ve vztahu ke stěžovateli porušeno nebylo. Uvedené právo svědčí klientům advokáta, který pro ně vykonává právní služby, a proto může být - podle obsahu a důsledků rozhodnutí soudu - porušeno ve vztahu k nim, jako nositelům označeného základního práva a jako potenciálně aktivně legitimovaným osobám.

33. Legitimním cílem rozhodování o nahrazení souhlasu České advokátní komory k seznámení se s obsahem listin, nalezených orgánem provádějícím úkon při prohlídce prostor, v nichž advokát vykonává advokacii, je v intencích § 85b trestního řádu především posílení ochrany klientů, vůči nimž má advokát povinnost mlčenlivosti. Na zmíněné ochraně se tak významně podílí soud, jenž je přitom obecně vázán veřejným zájmem na řádném zjištění skutkového stavu nezbytného pro rozhodnutí (§ 2 odst. 5 trestního řádu). Poměrování těchto hodnot, k němuž přistupuje zvážením právní pozice advokáta, je ve sporných případech předmětem interpretace. V nyní posuzované věci však obecný soud neobstál již v testu legality, neboť se s listinami, v rozsahu nezbytném pro vyhovující rozhodnutí podle § 85b odst. 7, 9 trestního řádu, řádně neseznámil. Stanovení tzv. klíčových slov může být pouze podkladem pro závěr o obsahu listin z hlediska skutečností, ohledně nichž je dotčený advokát povinen zachovávat mlčenlivost. V případě nezbytnosti znaleckého posouzení tu mohou důkazní úkony směřovat jen po linii soud - znalec - soud s následným rozhodnutím, nikoli však po linii soud - usnesení o nahrazení souhlasu České advokátní komory - znalec - soud - policejní orgán bez toho, že by se již mohli dotčený advokát a Česká advokátní komora k důvodnosti nahrazení souhlasu po předložení znaleckého posudku vyjádřit.

VI.

Závěr

34. Ústavní soud rekapituluje, že obecný soud tím, že se řádně neseznámil s listinami nalezenými při prohlídce prostor, v nichž stěžovatel vykonává advokacii, a přesto vyhověl návrhu na nahrazení souhlasu České advokátní komory vůči orgánu provádějícímu úkon seznámit s předmětnými listinami, ač mohla být porušena advokátní povinnost mlčenlivosti, porušil základní práva stěžovatele zaručená čl. 13, čl. 26 odst. 1, čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny. Proto Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl [§ 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu] a napadené usnesení Městského soudu v Praze zrušil [§ 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

35. Ústavní soud též podle § 82 odst. 3 písm. b) zákona o Ústavním soudu vyhověl zbylé části návrhu stěžovatele a rozhodl o zákazu příslušnému státnímu orgánu pokračovat v porušování práv stěžovatele s tím, že orgán státu má povinnost obnovit stav před porušením práv. Při rozhodování tu Ústavní soud zohlednil, že poté, co bylo Městským soudem vydáno nyní zrušené usnesení, nutně proběhly či ještě mohou proběhnout další úkony spočívající v nakládání s nosiči dat bez toho, že by Česká advokátní komora, jež v řízení podle § 85b trestního řádu disponuje s nosiči dat vůči soudu (odst. 2, 7, 10 citovaného ustanovení), mohla jakkoli reagovat. Bylo tedy uloženo soudu, aby předmětné nosiče dat (jež si musí eventuálně vyžádat, podle stavu věci, od jiných orgánů činných v trestním řízení) bezodkladně vrátil České advokátní komoře. O návrhu stěžovatele na odklad vykonatelnosti napadeného usnesení soud explicitně nerozhodl, neboť obsah jeho procesního návrhu tu byl v přiměřené době konzumován rozhodnutím o věci samé.

Poučení: Proti nálezu Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 5. března 2021

Ludvík David, v. r.
předseda senátu